

Rondetafelgesprek Fiscale rechtsbescherming

prof. dr Ruud P. van den Dool
Nyenrode Business Universiteit
26 mei 2026

1. Inleiding en aanleiding

Naar aanleiding van de motie-Krul (CDA)¹ schreef, kort gesteld, de Staatssecretaris Van Financiën op 17 december 2025² aan uw Kamer dat geen behoefte bestaat aan uitbreiding van rechtsbijstand naar fiscaal adviseurs. Die conclusie acht ik onvoldoende gemotiveerd. Mijns inziens bestaat daar wel behoefte aan. Tegelijkertijd geldt dat uitbreiding van rechtsbijstand naar bijstand door fiscaal adviseurs tot gevolg zou kunnen hebben dat het aantal fiscale geschillen toeneemt. Dat roept de vraag op hoe zowel bij de belastingdienst als bij de rechterlijke macht kan worden voorzien in capaciteitsuitbreiding. Het een is namelijk niet mogelijk zonder het ander. Dat betekent echter niet dat eventueel voorziene capaciteitsproblemen bij de belastingdienst en de rechterlijke macht een valide reden zouden zijn om uitbreiding van rechtsbijstand naar fiscaal adviseurs niet te bepleiten.

2. Kader

Artikel 18 lid 2 GW bepaalt dat de wet regels stelt omtrent het verlenen van rechtsbijstand aan minder draagkrachtigen. Data over het aantal ondernemers en zelfstandigen dat beneden de drempel voor rechtsbijstand valt, zijn niet eenduidig. Het CBS, *Leven in Armoede 2025*, geeft aan dat 3,9% van zelfstandigenhuishoudens arm is. Dit zijn huishoudens met geringe winst of verlies, waarbij geregeld het feitelijke inkomen ook onder de armoedegrens kan vallen door bijvoorbeeld de aftrek van hypotheekrente. Dit percentage is een onderschatting omdat de groep ondernemers met een laag inkomen deels geen aangifte doet omdat het inkomen te laag is om een aangifte ‘lonend’ te laten zijn.

3. Tekort aan fiscaal dienstverleners

De arme ondernemers zullen in het algemeen niet in staat zijn professionele betaalde fiscale rechtshulp in te schakelen. Tegelijkertijd kunnen zij als uitgangspunt ter zake van fiscale geschillen geen beroep doen op rechtsbijstand. Bovendien geldt dat als zij daar wel een beroep op zouden kunnen doen, het aantal sociaal advocaten dat hen behulpzaam kan zijn, beperkt is. De groep sociaal advocaten neemt ook af. Uit *Balie in Beeld 2026* (NOvA) blijkt dat er in 2026 4.369 advocaten zijn met minimaal tien toevoegingszaken per jaar (5658 met minimaal één zaak). Van die sociaal advocaten is slechts een beperkt deel werkzaam in fiscale geschillen. Kolsté zocht uit dat slechts circa 20 advocaten binnen het fiscale domein aangeven toevoegingszaken te doen (NTFR 2026/83). Belastingrecht kent bij de RvR geen bijzondere inschrijvingsvoorwaarden: elke sociaal advocaat mag formeel een fiscale toevoeging aanvragen, ongeacht deskundigheid. Ongetwijfeld zijn er derhalve meer advocaten die fiscale bijstand verlenen, maar de vraag is of dit aantal groot genoeg is om in fiscale aangelegenheden fiscale bijstand te verlenen. Bovendien is de vraag of fiscale aangelegenheden mogelijk meer vakinhoudelijke expertise vereisen om tot een efficiënte en effectieve beantwoording van de voorliggende rechtsvraag te komen.

4. Kwaliteitsvergelijking RB, NOB en NOvA

¹ Kamerstuk 36502, nr. 5

² Brief van 17 december 2025, kenmerk 2025-0000600479

De vraag is of het wenselijk is rechtsbijstand uit te breiden tot fiscale rechtshulp te verlenen door fiscaal adviseurs niet zijnde advocaten, maar wel aangesloten bij een fiscale beroepsvereniging. Inhoudelijk kan mijns inziens geen reden bestaan leden van fiscale beroepsverenigingen uit te sluiten. Onderstaand is een overzicht opgenomen van de verschillende kwalitatieve criteria van het RB, de NOB en de NOvA. Een verschil bestaat bij het RB, waar de leden niet noodzakelijkerwijs een universitaire vooropleiding behoeven te hebben gehad. Tegelijkertijd volgen aspirant leden van het RB een intensief opleidingstraject dat volledig is gericht op de fiscale beroepsuitoefening. De fiscaal inhoudelijke kwaliteiten van een RB lid doen daarmee niet onder voor die van een NOvA lid dat als onderdeel van zijn/haar studie slechts beperkt behoeft te zijn opgeleid in het fiscale recht. Voor leden van de NOB geldt dat zij evenals leden van de NOvA een universitaire vooropleiding hebben gevold en dat deze bovendien fiscale vakken als zwaartepunt heeft. Kortom, een inhoudelijk argument om leden van de RB of NOvA uit te sluiten van het verlenen van rechtsbijstand zie ik niet. Als zou worden gehecht aan een universitaire vooropleiding, waar ik in de context van de vraagstelling geen reden toe zie, zou eventueel een beperking van bijstand door leden van de NOB overwogen kunnen worden. Op inhoudelijke gronden zou ik een dergelijk onderscheid niet willen maken.

Het tuchtrecht is formeel anders ingericht. Daarbij kunnen RB en NOB anders dan de NOvA niet bepalen dat iemand de werkzaamheden als fiscaal adviseur niet meer mag verrichten. Zij kunnen slechts bepalen dat iemand geen lid meer mag zijn van de bewuste beroepsvereniging. De NOvA kan daarentegen wel bepalen dat iemand van het tableau wordt geschrapt en derhalve niet meer werkzaam mag zijn als advocaat. Indien rechtsbijstand evenwel zou worden uitgebreid tot adviseurs die lid zijn van de RB of NOB, zou het tuchtrecht van RB en NOB er eveneens toe leiden dat de bewuste personen geen rechtsbijstand meer mogen verlenen.

criterium	RB	NOB	NOvA
Rechtsstatus	Privaatrechtelijk	Privaatrechtelijk	Publiekrechtelijk (wet)
Minimale opleiding	HBO fiscaal	WO master fiscaal	WO master recht (breed)
Fiscale specialisatie	Ja – uitsluitend	Ja – uitsluitend	Nee – keuzegebied
PE per jaar	80 pt./2 jr.	Min. 20 u. (16 u. fiscaal)	Min. 20 pt. (vrije keuze)
Fiscale PE verplicht?	Ja	Ja	Nee
Tuchtrecht	Tuchtgerecht RB (privaat)	NOB intern (privaat)	Raad/Hof v. Discipline (wet)
Beroepsaansprakelijkheid	Niet wettelijk	Niet wettelijk	Wettelijk verplicht (Voda)
Leden (ca.)	~6.500	~5.000	~19.046

5. Uitbreiding naar leden fiscale beroepsverenigingen wenselijk

Gegeven de beperkingen in de rechtsbijstand alsmede het beperkte aantal advocaten binnen de fiscale discipline is uitbreiding van de rechtsbijstand naar leden van fiscale beroepsverenigingen wenselijk. Ook in Duitsland kent men een dergelijke uitbreiding tot fiscale deskundigen niet zijnde advocaten. Op grond van § 62 lid 2 FGO is een Steuerberater voor de belastingrechter volledig gelijkgesteld aan een advocaat. Ook in Nederland geldt dat een fiscaal adviseur als gemachtigde kan optreden voor een belastingplichtige. Vertegenwoordiging door een advocaat is niet vereist,

uitgezonderd ten aanzien van het mondeling pleiten bij de Hoge Raad. In Duitsland is ervoor gekozen om steuerberater te kunnen toevoegen aan de persoon die in Duitsland als (het equivalent van een) sociaal advocaat werkzaam is. Mogelijk is dit ook een variant die in Nederland overwogen zou kunnen worden. Voorstander daarvan ben ik niet; er bestaan zoals aangegeven geen inhoudelijke overwegingen een lid van een fiscale beroepsvereniging onder de verantwoordelijkheid van een sociaal advocaat zijn of haar werkzaamheden te laten verrichten, zeker niet indien die sociaal advocaat niet zelf materiedeskundig is. Daarbij maak ik ook een vergelijking met Duitsland waar eerder is geoordeeld dat uitsluiting van een steuerberater van de mogelijkheid tot het verlenen van rechtsbijstand in strijd is met het gelijkheidsbeginsel. Daarbij gold mede als overweging dat de Bundessteuerberaterkammer (in Duitsland wèl een publiekrechtelijk orgaan) de daarvoor bestaande situatie 'onbevredigend' vond omdat de daadwerkelijke experts in het belastingrecht toen niet bevoegd waren om rechtshulp te verlenen (Bundessteuerberaterkammer; Reform PKH/BerHG 2013/2014. Haufe.de. https://www.haufe.de/steuern/gesetzgebung-politik/aenderung-des-prozesskostenhilfe-und-beratungshilferechts_168_121152.html).

6. Capaciteit rechterlijke macht en fiscale mediation

Uit het *Jaarverslag Rechtspraak 2025* volgt dat bij de rechtbanken het aantal ingekomen belastingzaken in totaliteit is verminderd. Tegelijkertijd blijft de productie achter; ca 18% van het aantal belastingzaken kan niet binnen de normtijd worden afgedaan. Aan de randvoorwaarden voor het halen van de normering, namelijk voldoende menskracht, lijkt nog niet te zijn voldaan en de arbeidsmarkt is ook voor raadsheren krap. Uitbreiding van rechtsbijstand naar leden van fiscale beroepsverenigingen kan de rechtspraak verder onder druk zetten. Dat is onwenselijk. Uiteraard geldt mutatis mutandis een uitbreiding van fiscale rechtshulp naar leden van fiscale beroepsvereniging ook tot een verdere druk bij de uitvoeringsinstellingen zoals de belastingdienst. Naar mijn oordeel verdient dit derhalve tegelijkertijd aandacht.

7. Fiscale mediation: kansrijk maar ook dan zijn fiscaal deskundigen noodzakelijk

De Vereniging voor Fiscale Mediation (VFM) zet zich in voor mediation als alternatief voor fiscale procedures. De Belastingdienst biedt kosteloos mediation aan in de bezwaarfase. De vraag is of dit een uitkomst kan bieden. Mediation veronderstelt gelijkwaardige onderhandelingspartijen; die gelijkwaardigheid ontbreekt zonder bijstand van een erkend belastingadviseur. Ook als mediation zou worden ingezet, dient derhalve rechtsbijstand in fiscale aangelegenheden op niveau te worden gebracht. Dat kan door ook dan leden van fiscale beroepsverenigingen hieraan te laten bijdragen.